

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

Студенттер мен жас ғалымдардың
«ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ БІЛІМ - 2014» атты
IX халықаралық ғылыми конференциясы

IX Международная научная конференция
студентов и молодых ученых
«НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ - 2014»

The IX International Scientific Conference for
students and young scholars
«SCIENCE AND EDUCATION-2014»

2014 жыл 11 сәуір
11 апреля 2014 года
April 11, 2014

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ**

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«Ғылым және білім - 2014»
атты IX Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
IX Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«Наука и образование - 2014»**

**PROCEEDINGS
of the IX International Scientific Conference
for students and young scholars
«Science and education - 2014»**

2014 жыл 11 сәуір

Астана

УДК 001(063)
ББК 72
Ғ 96

Ғ 96

«Ғылым және білім – 2014» атты студенттер мен жас ғалымдардың IX Халықаралық ғылыми конференциясы = IX Международная научная конференция студентов и молодых ученых «Наука и образование - 2014» = The IX International Scientific Conference for students and young scholars «Science and education - 2014».
– Астана: <http://www.eni.kz/ru/nauka/nauka-i-obrazovanie/>, 2014. – 5831 стр.
(қазақша, орысша, ағылшынша).

ISBN 978-9965-31-610-4

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001(063)
ББК 72

ISBN 978-9965-31-610-4

©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық
университеті, 2014

едік. Бүкіл адамзат таныған дүниежүзілік өркениетті тек бір ғана халық жасай алмайды. Оған бүкіл адамзат өз үлесін қосады. Оның бар жетістіктерін біздің жастарымыз, болашақ ұрпақ өз бойына өшірмесе, онда басқаға жұғымы жоқ сыңаржақ ұрпақ тәрбиеленеді .

Үшіншіден, қазақтың ұлттық өнерінің дамуындағы әлеуметтік дүниетанымын терең түсіну. Қазақстан Республикасындағы білім беру жүйесі халқымыздың тарихында мыңдаған жылдар бойы қалыптасқан мол ұлттық қазыналар, идеялар негізінде құрылып, ортақ, мәдени мұраларын, қазақ халқының рухани және адамгершілік дәстүрлерін, елімізді мекендеген этностардың мәдени күш-қуатын әлемдік өркениет жасаған қазыналарды тұғыр етуі қажет.

Төртіншіден, халық мұрасындағы ұлттық, өрнек және рең деген ұғымның өзі, бізге кейінгі жылдарда ғана келген бұрын-соңды терең зерттелмеген түсінік. Халық мұрасындағы ұлттық өнердің даму тарихындағы өрнек пен түрлі реңдердің болашақ ұрпаққа тәрбие беру және жана әдіс-тәсілдерді іздестіру мақсатында қарастырды .

Мектеп әлемі адамзат баласына бір кияннан шөліркеп көп бас қоятын мөлдір бастау болғаны жөн, қол өнермен жас таиымздан сусндасақ,еңселі елімізде болашақ ұрпақ өз мәдениетмзді ,өз ұлтмызды сүйетін өнерлі де шеберболмақ. Сондықтан ұлттық мәдениеттің терең мазмұнын , қол өнерді мектеп оқушыларының шеберлігін қалыптастыруда қолданудың орны ерекше.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. С. Қасиманов. Қазақ халқының қолөнері . Алматы ,1995
2. Н.Ә. Назарбаев. «Қазақстан 2030» атты Қазақстан дамуының ұзақ мерзім стратегиясы.11.қараша.2009
3. Жүрсін Балкенов. Халық мұрасындағы ұлттық өрнек және рең, Қарағанды, 1996

УДК 375.09.01

ҰЛТТЫҚ ӨНЕРДІҢ МӘНІ

Сымағұл Г.

Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ магистранты
Ғылыми жетекшісі - п.ғ.д. Т.К.Самуратова

Тәуелсіз мемлекетіміздің ертеңі - ұрпақтың рухани байлығы мен мәдениеттілігіне, саналы ұлттық ойлау қабілеті мен біліміне, іскерлігі мен кәсіби шеберлігіне байланысты.

Қазіргі таңдағы қоғамдық, саяси-экономикалық ахуалдың адам факторынан, рухани дамуымыздан аса қажетсініп отырған өзекті мәселелерінің бірі – патриотизм болып отыр. Ішкі саяси тұрақтылықты қалыптастыру – мемлекет қауіпсіздігінің кепілі. Белгілі бір аймақта әлеуметтік мәселелерді шешумен қатар, адамдардың рухани сұранысын қанағаттандыру - кезек күттірмес маңызды шаралардың бірі болып табылады. Елдің рухын көтеру, ұлттық мақтаныш сезімін оята білу, отансүйгіштік, ұлтжандылық, елжандылық қасиет қалыптастыру - тәуелсіз мемлекетіміздің өтпелі кезеңі үшін айрықша маңызды мәселесі.

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауында әлемдік бәсекеге барынша қабілетті 50 елдің қатарынан орын алуымызға мүмкіндік беретін басты негіздердің бірі «... біз қазақ халқының сан ғасырлық дәстүрін тілі мен мәдениетін сақтап, түлете береміз...» деп атап көрсеткен. Осыған орай 12 жылдық білім беруге көшудің табысты болуы болашақ мамандардың кәсіби бағыттылығына, оның ішінде бейнелеу өнеріндегі кескіндеме саласынан теориялық және практикалық даярлығына да тікелей байланысты.

Қоғамда реформалар жүріп жатқан тұста жас ұрпақ бойында қазақстандық патриотизмді қалыптастыруды зерттеу озық саналы қоғамдық күштердің еуренцентризм мен шығысцентризм, космополитизм мен манкуртизм, нәсілшілдік пен шовинизм, ұлтшылдық

пен трайбализмнің ғылымға жат теорияларына қарсы идеялық күресінде сүйеніш қызметін атқаруда.

Жастарға патриоттық тәрбие берудің бағдарлы идеяларын қолдаған Елбасы Н.Ә.Назарбаев «Қазақстан - 2030» Қазақстан халқына Жолдауының «Қазақстан мұраты» бөлімінде: «... біздің бабаларымыз бен немерелеріміз ... бабаларының игі дәстүрін сақтай отырып, қазіргі заманғы нарықтық экономика жағдайында жұмыс істеуге даяр болады. Олар бейбіт, жылдам өркендеу үстіндегі күллі әлемге әйгілі әрі сыйлы өз елінің патриоттары болады» - деп үміт артып отыр.

Күн санап халқымыздың дәстүрлі құндылықтарына, олардың қайнар бастауларын тануға деген ықылас өсіп келеді. Мұхтар Әуезовтың «Ел боламын десең, бесігінді түзе» деген қанатты сөзіндей, ең алдымен біз жастарымыздың өз Отанына деген оң көзқарасын, туған жерге сүйіспеншілігін, халқ өнерін, еліне құрмет сезімін тәрбиелеуіміз қажет. Бұл жөнінде Қазақстан Республикасының 2007 жылғы «Білім туралы» заңында «Білім беру жүйесінің міндеттері адамзаттық пен елжандылыққа, өз Отаны Қазақстан Республикасына сүйіспеншілікке, мемлекеттік рәміздерді құрметтеуге, халық дәстүрін қастерлеуге тәрбиелеу» – деп айтылған болатын. Бұл міндет білім беру ұйымдарында патриоттық тәрбие беру бойынша іс-шараларды ұйымдастыру арқылы жүзеге асырылады. Себебі Қазақстан Республикасы азаматтарының осы өлкедегі ата-бабаларының салт-дәсүр, әдет – ғұрыптарын қол өнерін, үйрену, туған өлке тарихын тереңірек танып білу болашақ ұрпақ тәрбиесінің негізі болуы шарт. Сондықтан да ұлттық құндылықтырды жандандыру олардың отансүйгіштік қабілеттерін қалыптастыруға айтарлықтай үлес қосады. Бейнелеу өнері оқушыларға патриоттық тәрбие беруде қуатты құрал болып табылады. Себебі, туған өлкесін, салт-дәстүрін бейнелеу арқылы өз еліне сүйіспеншілігі артады, табиғатын терең танып, оның тарихына, мәдениетіне үңіле түседі, сондықтан бейнелеу өнері оқушының дүниетанымын қалыптастыратын, ұлттық болмысын жетілдіре түсетін пәндердің бірі болып саналады. Мектеп қабырғасында халқымыздың ұлттық өнерімен толық сусындаған және оны меңгере білген баланың қоғамда мәдениетті болып қалыптасуына тигізетін әсері орасан зор. Бейнелеу өнері сабағының бір түрі – сәндік- қолданбалы өнері. сәндік- қолданбалы өнері балалардың ой-өрісінің дамуына және қоршаған ортадағы әсемдікті, халықтың салт-дәстүрді, әдеп-ғұрыпты тануына шеберлікті тануға жол көрсетеді.

Жас тәуелсіз мемлекетіміздің тізгінін ұстаған Елбасы Н.Ә. Назарбаев жаңа әрі тұрақты Қазақстанды құрып, сол арқылы қазақ халқының ғасырлар бойы аңсаған тәуелсіздігіне ғана емес, сонымен қатар сол елдің патриот азаматтарын тәрбиелеуге үлкен үлес қосып келеді. Бала тәрбиесі бесіктен басталады. Бұл – ақиқат. Бесік жыры бала жанын нұрға бөлейді, тазалыққа үйретеді. Отбасы – тәрбие ұясы. «Ұяда не көрсен, ұшқанда соны ілерсің» - дейтін сөз де соған байланысты айтылған. Құда түсу рәсімінде жасалатын ырымдар бүгінде сақталған. Оны біліп, қастерлей білу ертеңгі ұрпақтың алдына үлкен жауапкершілікті жүктейді. Сондай-ақ, қадір-қасиет тұтатын, мәртебесін асыра білетін тұлға ұлттық мүддені қастерлейді.

«Ұлтын сүйген халық сүйеді, халық сүйген салтын сүйеді» дейді халық мақалы. Біз осы халқымыз бен қоса салтымызды жоғалта бастадық. Көп әдемі, тәрбиелік мәні бар салт-дәстүріміз, өнеріміз, азаиып барады.

Ұлылық бірлік, ынтымақ төркіні өзгеде емес, ұлтшылдық жатыр. Ұлтшылдықтан ұлттық ерекшелік қалыптасқан. Ұлтшылдықтан ұлттық киім, сөз, әуен, күй, ырғақ пайда болған. Ат әбзелдері, киіз үй әшекейі, тұрмыстық нақышты бұйымдар туған. Ұлтшылдық ұлттық өнерді, ұлттық мәдениетін асырады.

Кез келген адам ұлтшыл бола алмайды. Ұлтшыл адам өз ұлтын қалай бағаласа, басқа ұлтты да солай бағалай, сыйлай алу керек.

«Ұлтым бар мен барамын» деген сөзді айтқызатын да ұлтшылдық. Кез келген ұлт өкілі өз аузымен айта алтын сөз – «ұлтым менің» Олай болмаса олай түсінбесе, ұлт мәртебесі жойылады. «Американдықпен» деген сөз ұлт емес, «Қазақстандықпын» десе, қазақ ұлты.

Ұлттық сана-сезім ең алдымен салт-дәстүр, әдеп-ғұрып, ырым-жоралардан басталады. Осындай сәндік-қолданбалы өнер . сәндік-қолданбалы өнер түрлері олардың әрқайсының ерекшеліктері, жасалу жолдарын, ерекше маңызы бар. Қол өнер қазақта ертеден ақ қалыптасып, атадан балаға мұра болған. Ол ертеңгі ұрпаққа өз ұлтының қол өнерін, дәстүрін қастерлеуге, білуге үйретіп, патриоттық тәрбие береді. Демек, бүгінгі қоғам сұранысының талабына сай оқу- тәрбие процесінде оқушылардың көркемдік талғамын қалыптастыру мәселесінің теориялық тұрғыдан шешу қажеттігі мен бұл проблеманың ғылыми тұрғыдан жеткіліксіз зерттеліп, арнайы әдістемелік жағынан қамтамасыз етілуі арасындағы қарама-қайшылықтар бар екендігі анық байқалады. Сондықтан қазақтың дәстүрлі өнерінің негізінде оқушылардың көркемдік талғамын қалыптастырудың тиімді педагогикалық шарттарын іздестіру біздің зерттеу проблемаларымызды айқындауға және « Қазақтың дәстүрлі өнерінің негізінде оқушылардың көркемдік талғамын қалыптастыру » деп таңдауымызға негіз болды.

Қазақ халқы сан жылдар бойы аса биік талғампаздықпен жасалған ғажайып сәндік-қолданбалы өнер туындыларын кейінгі ұрпаққа мұра етіп қалдырды. Бүгінгі күні мектепте ағаштан, теріден жүннен, сүйектен, металдардан және т.б. табиғи материалдардан жасалған көркемдік құндылығы өте жоғары әсем бұйымдар халық игілігіне айналмай, тек мұражай экспонаттары ретінде сақталуда. Жалпы білім беретін орта мектептердің барлық орта жоспарлары бейнелеу өнері пәніне бөлінген сағат жүктемелерінің шектеулі болуы, типтік оқу бағдарламаларының мазмұнында қазақтың дәстүрлі мәдениетін тереңірек оқып-үйренуге назар аудармауы оқушылардың рухани қазыналарынан шет қалуына әкеп соғуда. Демек, бүгінгі қоғам сұранысының талабына сай оқу- тәрбие процесінде оқушылардың көркемдік талғамын қалыптастыру мәселесінің теориялық тұрғыдан шешу қажеттігі мен бұл проблеманың ғылыми тұрғыдан жеткіліксіз зерттеліп, арнайы әдістемелік жағынан қамтамасыз етілуі арасындағы қарама- қайшылықтар бар екендігі анық байқалады. Сондықтан қазақтың дәстүрлі өнерінің негізінде оқушылардың көркемдік талғамын қалыптастырудың тиімді педагогикалық шарттарын іздестіру біздің зерттеу. Қазіргі кезде өсіп келе жатқан жеткіншек ұрпақтың мәдени өрісін көтеру, сұлулықты қабылдау қабілетін қалыптастыру арқылы төл мәдениеттің белсенді жасаушысы, иесі, жалғастырушысы болуына зор мән берілуде. Сонымен қатар оқушылардың өз елінің, халқының, соның ішінде өзі мекен ететін аймақтың мәдениетіне, дәстүрлеріне деген сезімдік-эстетикалық қарым-қатынасын қалыптастыру – бейнелеу өнері пәнінің негізгі міндеті болып отыр.

Қазіргі кезде өсіп келе жатқан жеткіншек ұрпақтың мәдени өрісін көтеру, сұлулықты қабылдау қабілетін қалыптастыру арқылы төл мәдениеттің белсенді жасаушысы, иесі, жалғастырушысы болуына зор мән берілуде. Сонымен қатар оқушылардың өз елінің, халқының, соның ішінде өзі мекен ететін аймақтың мәдениетіне, дәстүрлеріне деген сезімдік-эстетикалық қарым-қатынасын қалыптастыру – бейнелеу өнері пәнінің негізгі міндеті болып отыр.

Проблемаларымызды айқындауға және « Қазақтың дәстүрлі өнерінің негізінде оқушылардың көркемдік талғамын қалыптастыру Қазіргі кезде өсіп келе жатқан жеткіншек ұрпақтың мәдени өрісін көтеру, сұлулықты қабылдау қабілетін қалыптастыру арқылы төл мәдениеттің белсенді жасаушысы, иесі, жалғастырушысы болуына зор мән берілуде. Сонымен қатар оқушылардың өз елінің, халқының, соның ішінде өзі мекен ететін аймақтың мәдениетіне, дәстүрлеріне деген сезімдік-эстетикалық қарым-қатынасын қалыптастыру – бейнелеу өнері пәнінің негізгі міндеті болып отыр. » деп таңдауымызға негіз болды.

Егемендігімізді алып, еңсемізді көтергенімізге он жеті жыл болса да, еліміз үлкен жетістіктерге қол жеткізді. Көк байрағы биікте желбіреп, кең байтақ далада әнұраны шырқалып, мемлекетіміз басқа да елдерге танылып жатқаны бәрімізге мәлім. Еліміздің шекарасы белгіленіп, тілімізді, дінімізді, салт-дәстүрімізді қайта жаңғырттық, экономика дамып, білім деңгейі айтарлықтай көтерілді.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Н.Ә.Назарбаев. Жаңа әлемдегі жаңа Қазақстан. Астана. 2007 ж.

2. С . Қасиманов. Қазақ халқының қолөнері . Алматы ,1995
3. Әбілхан Қастеев. Альбом (Құрастырушы Б. Барманқұлова). Алма-Ата: “Өнер”, 1986.
4. Жолдасбекова С.А. Бастауыш сынып оқушыларын сәндік – қолданбалы өнерге эстетикалық қызығушылығын қалыптастыру. Педагогика ғылымдарының кандидаты дәрежесін алу үшін жазылған диссертация. Алматы 2001 - 128 б.

УДК 355.07.(75).01

ҚОЛДАНБАЛЫ ӨНЕР ТҮРЛЕРІНІҢ ЖАСАЛУ ЖОЛДАРЫ

Сулейменова Ж.А.

zhan_111090@mail.ru

Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ магистранты

Ғылыми жетекшісі - п.ғ.д. Т.К.Самуратова

Көшпенділер өмірінде жасалуы жағынан оңай болмағанымен, олардың өмір-тұрмысында қолдануға ыңғайлы Текемет бетіндегі түр-түс үйлесімі мен ою-өрнекті орналастырудағы тәсілдер халықтың ертедегі мәдениеті мен дүниетанымынан хабар береді. Осыған орай Текеметке ою-өрнек пен түр салудағы тепе-теңдікті қатаң сақтау қағидасы қазақ халқының ерте замандағы дүниетанымдық дуализмін де айқын аңғартады. Текеметтің күзем жүннен (қарасынан) басылған талдырма (кейде шиге тартылған жүннің) бетіне ақтай немесе қызылға, көкке боялған жүн тартылады. Бұдан кейінгі текеметтің басылу тәсілі жалпы киіз басумен бірдей. Текемет – сәндік-қолданбалы өнер туындысы, бетіне түрлі түсті ою-өрнек басылған киіз үй жиһазы. Текеметтің туу тарихы мен оны жасау технологиясы қазақтың ерте дәуірдегі (біздің заманымыздан бұрын. 6 – 5 ғасырлар) өмір-тұрмысынан тамыр тартады. Әсіресе, көшпенділер өмірінде Текеметтің алатын орны өзгеше болған: ол қазақтың дәстүрлі баспанасы – киіз үй ішіне жылылықпен қатар әсемдік те әкеліп әрі киіз үйдегі адамдарды астынан өтетін сыздан қорғап, аурудың алдын алу рөлін де атқарып отырған.

Әдетте, текемет жасауға ең жақсы әрі үлпілдек жұмсақ, икемділі болып табылатын жүнді тандайды, немесе қолдану мақсатына қарай тандалады.

Текемет даярлау- еңбекті көп қажет ететін іс, оған көршілердің көмегі мен шебердің басшылығы керек. XIX ғ. аяғында қазақ даласынан бір корреспонденциясында «жүнді шабақтау және киізді басу кезеңде қырғыздар бір-біріде көмек көрсетеді» деп жазылған [1].

Еңбек көп қажет ететін заттарды өндеуде ауылдағы көршілердің көмегі –көне заманның жаңғырығы, онда рулар негізде өндірістік ұйымдар құрылған. Басқа автор, революция дейінгі қазақтардың тұрмысынын білгіші -П. Маковецкий, 1893 ж. былай жазған: «киіз текемет жасау жұмыстар көмек арқылы атқарылған. Текемет басқысы келген киіз үй иесінің әйелі өз ауылының әйелдеріне екі күн бұрын хабар жібереді...». Ондай көмек тегін, ерікті бастаумен ұйымдастырған, бір ғана «төлем» ретінде сол үй көмекшілерге арнап кең дастархан жайған.». [2]

Қолөнер кәсіпте көп еңбек қажет ететін бұйымдар жасау барысында коллективтік көмек біраз халықтарда да кездеседі. Мысалы, қырғыздар оны «асар» деп атайды. [3] Шеберлердің жиналуы әйелдер клубының орытыстарына ұқсас. Сондай отырыстарда әйелдер жаңалықтармен бөліседі, қызықты әңгімелер айтылады. Сол кезде келген еркекті алла сақтасын! Өйткені ол- мазак пен күлкі объектісі. Бұл жолдардың авторы этнографиялық зерттеу кезінде коллективтік еңбектің барлық процессын талай рет көруге жазған.

Текемет даярлау кездегі шебер-қазақ әйелдердің техникалық тәсілдері келесіде. Көлемі 2- де 5 метрлік жайылған тоқымаға (ши) күпсіткен жүнді тегіс қабат төсейді. Әйелдер қатар-қатар отырып, арнайы таяқшалармен (сабау) жүнді үлпілдек болғанша шабақтайды. Осы процесстің нәтижесінде жүн тұтас бір қабатты киіздің негізі ретінде пішін болып шығады.